

FORA VILA VERD

SUPLEMENT D'ECOLOGIA, AGRICULTURA, NATURA, PATRIMONI I CULTURA POPULAR

CEREALS. LA CAMPANYA DELS CEREALS NO ESTÀ ENGUANY DEL TOT PERDUDA GRÀCIES AL TEMPS TEMPERAT DEL PASSAT MES DE MAIG

CONSUM. UNA ENQUESTA SOBRE HÀBITS ALIMENTARIS AVALA LA SIMPLIFICACIÓ DELS MENJARS I LA PRESENCIA D'AMANIDA DE TOMÀTIGA ALS MENJARS

Joan Juan, el responsable d'un pla de gestió forestal per a un grapat de finques del terme municipal de Valldemossa.

J. SERRA

GESTIÓ PER SALVAR EL BOSC

TRAMUNTANA. LA MEITAT DE LA SUPERFÍCIE FORESTAL DE MALLORCA ES TROBA A LA SERRA / GRANS EXTENSIONS D'ARBRES I TOTA MENA DE VEGETACIÓ QUE EN EL PASSAT VAREN TENIR UTILITAT RESTEN AVUI ABANDONADES / AMB UNA CORRECTA GESTIÓ ES POT CONSERVAR LA BIODIVERSITAT I REDUIR EL RISC DE FOC

SERRA DE TRAMUNTANA.

La meitat de la superfície forestal de Mallorca és a la Serra i amb una bona gestió es podria minvar el risc d'incendis, conservar la biodiversitat i, fins i tot, esdevenir un sector de creixement econòmic. Moltes extensions es troben avui abandonades.

Gestió forestal, la solució

F.V.V.

Administració, propietaris particulars i gestors ambientals cerquen fórmules per gestionar grans superfícies forestals. Els últims cinquanta anys ha augmentat la superfície forestal de les Illes Balears un 26%. Gairebé la meitat de la superfície forestal de Mallorca es troba a la Serra de Tramuntana. Dos terços d'aquesta imponent serralada declarada patrimoni de la Humanitat i paratge natural està composta per bosc i sotabosc, el que conforma la superfície forestal.

Les finques de la Serra de Tramuntana són tradicionalment agroforestals. La part agrícola alimentava el nucli familiar i la part forestal servia com a refugi de bestiar i per proveir la llenya amb la qual es cuinava i s'encaientien les cases. El territori de la Serra no es pot entendre sense aquests dos vessants, per això és important mantenir aquesta estructura de mosaic agroforestal.

"Aquest és un espai que un temps es trobava llaurat, el que suposava la infiltració de l'aigua per la recàrrega d'aqüífers, que actuava estabilitzant el substrat, el que contribuïa a la lluita contra l'erosió. Així formava part d'una faixa de discontinuïtat agrícola-forestal en forma de tallafocs naturals, que era part fonamental del paisatge i principal font de riquesa de Mallorca". Així resumeix el valor de la superfície forestal Joan Juan, format en ciències biològiques i amb més de vint anys de treball com a gestor ambiental.

"Massa sovint ens vanagloriem de tenir més superfície forestal que mai", explica Joan Juan, qui dirigeix el projecte Muntanya del Voltor a Valldemossa, amb un important component de gestió forestal. "Entre l'abandonament de les finques, l'avanç de les garrigues a espais agrícoles, la manca de rendibilitat de l'explotació forestal i la pèrdua de bosc i sotabosc per part de les cabres orades, tenim entre les mans una bomba de biomassa que cal gestionar de manera acurada". Joan Juan també és membre de la junta directiva de Tramuntana XXI, associació que promou la cerca d'acords sobre la gestió sostenible de la Serra de Tramuntana des d'un punt de vista integral, també incorporant la gestió forestal.

"No hi ha res més allunyat de la conservació que l'abandonament. Si abandonem una finca està condemnada un dia o un altre a que es cremi o s'hi propagui alguna plaga. Aquest és el problema que tenim amb les masses forestals de Mallorca, concentra majoritàriament a la Serra de Tramuntana", explica Joan Santana, enginyer del Servei de Gestió Forestal i Protecció del Sòl de la Conselleria de Medi Ambient, Agricultura i Pesca. Aquest abandonament de grans àrees abans gestionades per pagesos i propietaris de finques de la Tramuntana ha portat dos grans problemes: el foc i les cabres descontrolades.

● **Els incendis.** "L'únic gestor real de la superfície forestal que tenim actualment a la Serra és

Una de les 20.000 o 30.000 cabres que es poden localitzar a la Serra de Tramuntana i que representen, per als enginyers forestals, un

Neus Obrador, tècnica forestal responsable de la finca de Planícia.

Andreu Bujosa, batle de Bunyola i president de la Mancom

el foc", explica Santana. Per aquest enginyer forestal compromès amb la seva feina, la clau està en la gestió de la massa de boscos i vegetació, enlloc d'invertir tants recursos a apagar incendis (helicòpters, maquinària, personal, etcètera). "El que volem és que tota aquesta massa forestal no es cremi, per això l'hem de tenir en condicions", argumenta, "al món mediterrani és impossible reduir el risc d'incendis a zero, però podem minimitzar-lo".

Netejar el bosc de branques seques i mantenir els tallafocs, és una feina inescapable que assu-

meixen principalment els gestors de la Serra: propietaris d'11.000 finques forestals i agroforestals, la majoria de reduïda dimensió, el que en dificulta molt la gestió. Hem de recordar que pràcticament tota la Serra és de titularitat privada (el 94%), pel que és sobre els particulars que recau tan important responsabilitat: condicionar la massa forestal de la Tramuntana per evitar que no es cremi el principal pulmó verd de Mallorca.

A més de l'evident destrossa mediambiental que suposa un incendi, provoca repercussions

sobre el paisatge, que tardarà decennis a recuperar-se. Un paisatge que és el primer que troben els turistes quan arriben a l'aeroport de Palma, i que visiten per fotografiar milers de visitants cada dia a diferents punts de la Serra. "Què hagués passat amb aquest turisme si l'incendi del 2013 a Andratx hagués continuat fins a Escorca enlloc d'aturar-se a Estellencs? El vent i la manca de faixes de discontinuïtat poden cremar això i més. Quin paisatge visitarien els nostres turistes? Roques i cendres? Pensam que podem explotar paisatgísticament el bosc

a plaga que perjudica molt el futur dels boscos.

REPORTATGE FOTOGRÀFIC DE J. SERRA

unitat de la Serra

El responsable del projecte Muntanya del Voltor, Joan Juan.

els pastors gestionaven aquests ramats”, explica Domènech, “i es van anar abandonant per la seva manca de rendibilitat”. El problema és que les cabres no mengen qualsevol cosa, els agraden els talls verds, les plantes joves. Per Oriol Domènech aquesta preferència herbívora d'un animal que es reproduïx a tal velocitat sense control és greu: “S'impedeix el relleu generacional de l'ecosistema forestal, per això trobam una majoria d'exemplars adults envellits i els hàbitats esdevenen menys resilents davant plagues com l'eruga peluda o el banyarriquer, seques o incendis”.

Per a aquest enginyer forestal és urgent fer un diagnòstic de la superpoblació de cabres, especialment saber on són, per prendre decisions i planificar. “Una població de cabres a un tallafoc d'incendis fa una funció de neteja”, explica, “el problema és la cabra no controlada, amb una bona gestió pot ser una eina per controlar el foc, per netejar al voltant de la urbanització com si fos una desbrossadora: hem de decidir nosaltres quines herbes mengen, no elles”.

La tècnica de fer servir espècies herbívores per la gestió forestal es diu silvopascicultura. És una disciplina nova de les ciències naturals forestals que persegueix la integració dels boscos i les pastures de manera que s'augmenti la productivitat i l'eficiència de tots dos d'una forma ecològica i sostenible.

Gabriel Puigserver és un veterinari i investigador que ha estudiat la introducció de la vaca mallorquina com a “gestora forestal”: les vaques s'alimenten, entre d'altres de càrritx, espècie molt abundant a la Tramuntana i altament inflamable. “La filosofia és que el bestiar boví pugui mantenir la densitat de sotabosc i que la biomassa sigui el més baixa possible per ajudar a controlar els incendis forestals sense perdre biodiversitat. A més les vaques son espècies comercials que, a part de pasturar, se'ls podria treure un rendiment econòmic”.

● Custòdia de territori. Puigserver assegura que falta molta inversió en investigació en la gestió forestal amb pastures, per poder realitzar aquesta pràctica de manera efectiva i sostenible. Remarca que el futur d'aquesta tècnica són els acords de custòdia del territori, on hi pugui haver agrupacions de finques que facin tancats per a les pastures de vaca mallorquina.

La Tramuntana té una riquesa incalculable, des d'un punt de vista mediambiental i paisatgístic,

però també podria ser econòmica; les àrees forestals són sovint un maldecap per als gestors de la Serra. Grans extensions d'arbres, herbes, arbusts i tota mena de vegetació que tradicionalment tenien una clara utilitat per als pagesos i propietaris de finques (alimentació del bestiar, proveïment de llenya per cuinar o escalfar-se als fredes hiverns de la muntanya, etcètera) avui en dia resten en l'abandonament.

**Les cabres es
reproduïxen a
gran velocitat i
sense control són
un problema greu**

Hi ha un gran potencial d'aprofitament sostenible dels boscos de la Serra. Però només aporta 0,08% al PIB: és un sector d'irrellevància econòmica. Només hi ha 390 treballadors afiliats a la seguretat social sota el règim de “silvicultura i explotació forestal”.

● Aprofitament forestal. Un d'ells és Toni Veny, propietari d'una empresa d'aprofitament forestal, Sa Forestal. “Ens dedicam a fer net el bosc i recuperar cultius: tallam pins, aprofitam troncs que van a la serradora, produïm el “companantge” que després utilitzen forn de pa i algun restaurant”, explica Toni, que fa més de 25 anys que es dedica a aprofitar el que dona la superfície forestal. Troba moltes dificultats: “Costa molt generar biomassa i que s'aprofiti, transportar-la i triturar-la. El més econòmic és cremar la branca”.

**Hi ha en marxa
diverses
iniciatives de
gestió forestal
molt interessants**

A la Tramuntana encara és molt difícil que sigui rendible aquesta activitat. “És més fàcil treure tones de massa forestal al Pla, a la Serra no surten quantitats, per això surt tan car”, explica en Toni. Així i tot, és precisament a la Serra on és més necessària la gestió forestal, per la proporció de bosc i sotabosc.

“Hem de posar en valor els recursos forestals”, diu Joan Juan, “ara que es parla tant dels plàstics i els seus efectes sobre el medi, per què no hem de tornar a fer les capses de fruita i similars amb fusta?”. Per aquest gestor ambiental es tracta de trobar fórmules que permetin fer una gestió adequada, obtenint uns productes forestals que es puguin comercialitzar adequadament per tal de dinamitzar l'economia local.

Hi ha en marxa diverses iniciatives que poden servir d'exemple per a la gestió d'una enorme superfície forestal que lluny de ser un problema (pels incendis, plagues, abandonament i altres) podria ser font de riquesa ambiental i econòmica. “Malauradament és cert allò que els arbres no ens deixen veure el bosc”, diu Joan Juan, amb molts anys d'experiència a la Tramuntana, “cal gestionar, cal actuar, cal aprofitar i cal dignificar el sector forestal”.

INICIATIVES PILOT.

Dos projectes interessants de gestió forestals a la Tramuntana es duen a terme amb la vocació de ser iniciatives pilot que puguin fer-se extensives a altres regions: una des de fa més deu anys, a la finca pública de Planícia, l'altra acaba de començar a caminar a la Comuna de Bunyola.

A PLANÍCIA.

Planícia és una gran finca rústica típica de la Tramuntana, ubicada entre Banyalbufar i Estellencs, de titularitat pública d'ençà que el Govern de les Illes Balears la va comprar l'any 2009. Va tenir activitat econòmica fins als anys vuitanta, amb la tafona més gran de la Serra. Quan el Govern la va comprar, aquesta finca, que fou motor econòmic de tota la Serra de Tramuntana, estava abandonada.

RECUPERACIÓ.

A través de l'IBANAT s'han anat recuperant algunes parets seques i les zones agrícoles i forestals. Neus Obrador és tècnica forestal del departament d'Espais Naturals i Gestió Forestal de l'IBANAT i està al càrrec de la finca de Planícia. “Hem anat recuperant la part agrària i la forestal de la finca”, explica Obrador, “com a binomi necessari per desenvolupar els diferents usos al territori, així la finca és més resilient davant incendis o plagues forestals”.

ELS OLIVARS.

A Planícia hi ha un projecte de recuperació d'olivars, “per generar discontinuïtat a la massa forestal, no esperam tenir tones d'olives”, segons explica la tècnica d'IBANAT.

A BUNYOLA.

El batle de Bunyola i president de la Mancomunitat de la Tramuntana, Andreu Bujosa, fa temps que tenia al cap un projecte que contribuís a gestionar la gran massa forestal de la Comuna i que, alhora, deixés recursos al municipi: una caldera de biomassa.

TURISME SOSTENIBLE.

“Hem aconseguit el finançament pel projecte de l'Impost de Turisme Sostenible i hi participam dos municipis de la Serra: Bunyola i Valldemossa”, explica el batle, “el projecte està pensat com a pilot, si funciona el replicarem a altres municipis de la Mancomunitat”.

ECONOMIA CIRCULAR.

La idea és que sigui un projecte d'economia circular: la biomassa s'extreu de la Comuna, s'identifica i forma empreses locals per fer la feina de gestió forestal, i l'energia produïda alimenta algun edifici públic.

sense tenir cura del seu manteniment?”, reflexiona Joan Juan.

L'altre gran enemic de la massa forestal a la Serra són les cabres salvatges, que es reproduïxen a gran velocitat. Hi ha una població especialment important a Tramuntana i Llevant que, de forma recurrent i persistent provoca danys sobre la vegetació. No hi ha registres oficials, però es calcula que hi pot haver entre 20.000 i 30.000 exemplars.

“El tema de les cabres és complex. Més per les sensibilitats humanes que per les problemàtiques administratives”, diu Joan

Juan, “però cal dir a les coses pel seu nom: una plaga és una plaga. I ara mateix les cabres a la Serra suposen un factor de degradació de primer ordre”.

Les afectacions que provoquen sobre la massa forestal no són homogènies, varien molt d'un lloc a l'altre. “Els “punts calents” són uns hàbitats determinats: alzinars, zones cremades on rebroten talls verds, o amb espècies endèmiques i protegides”, explica Oriol Domènech, degà del Col·legi d'Enginyers Forestals.

D'on ve aquesta superpoblació de cabres no gestionades? “Abans